

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХІНКА»

САФОНОВА ТЕТЯНА РОМАНІВНА

УДК 72.01.049.34-004.031.4

**ДИЗАЙН ЕКСПОЗИЦІЙ
ФРАГМЕНТІВ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК**

17.00.07 – Дизайн

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Львівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Черкес Богдан Степанович,
Національний університет
«Львівська політехніка» МОН України,
директор Інституту архітектури

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Пучков Андрій Олександрович,
Київський університет
імені Бориса Грінченка МОН України,
професор кафедри дизайну Інституту мистецтв

кандидат мистецтвознавства
Северин Віктор Дмитрович,
Харківська державна академія дизайну і
мистецтв МОН України,
доцент кафедри дизайну меблів

Захист відбудеться 8 лютого 2018 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 35.052.25 у Національному університеті «Львівська політехніка»
(79013, Львів-13, вул. Ст. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету
«Львівська політехніка» (79013, Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий 5 січня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к.мист., доцент

Мельник О. Я.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Динамічним напрямком розвитку сучасного дизайну є формування експозицій фрагментів архітектурних пам'яток. Архітектурні фрагменти, представлені як великими комплексами архітектурних та археологічних знахідок, залишками і руїнами будівель або частинами архітектурних деталей й уламками скульптур, сьогодні стали невід'ємною частиною іміджу історичного міста та формують його ідентичність. Вони є важливими пунктами туристичної привабливості, тому естетиці експозицій архітектурних фрагментів сьогодні надають виняткового значення.

На території України зосереджена величезна кількість архітектурних пам'яток: за даними Держкомстату України, в 2011 р. на державному обліку перебуває 144831 пам'ятка, серед них 71214 – це пам'ятки археології, а 17934 – пам'ятки архітектури, 7 з яких за рішенням Міжнародного Комітету ЮНЕСКО зі збереження всесвітньої культурної та природної спадщини внесено до Списку всесвітньої спадщини. Кількість археологічних та архітектурних пам'яток непинно збільшується, чому сприяють як планомірні архітектурно-археологічні роботи, так і випадкові відкриття. Тому проблема правильного та естетичного експонування цих фрагментів постає надзвичайно гостро. Особливо вона є актуальною для Львова – міста, яке сьогодні стало одним із найважливіших туристичних центрів України¹.

Актуальність теми дослідження визначається такими положеннями:

1. Пам'ятки архітектури та їх фрагменти є важливою складовою культурної спадщини нашої держави. Їх вивчення, реставрація та експонування є невід'ємною частиною процесу формування позитивного іміджу України. Експонування унікальних фрагментів архітектурних пам'яток сприяє підвищенню туристичної привабливості наших міст та їх популяризації у світовому контексті. У зв'язку з цим проблема естетики експозицій фрагментів архітектурних пам'яток набуває особливого значення.
2. У світовій практиці накопичено великий досвід з експонування фрагментів архітектурних пам'яток; ця галузь дизайну неупинно розвивається, інтегруючи передові технології. Проте, цей досвід є ще не достатньо вивчений в Україні, тому виникає потреба його систематизації та аналізу з метою адаптації до вітчизняних потреб. Питання комплексного розгляду дизайну експозицій фрагментів архітектурних пам'яток поки що залишилося поза увагою дослідників.
3. Велика кількість фрагментів архітектурних пам'яток на території України знаходяться у незадовільному стані, що підтверджує необхідність впорядкування та доповнення існуючої методичної бази щодо дизайну експозицій фрагментів пам'яток архітектури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема наукового дослідження відповідає науковому напрямку кафедри дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка»: «Дослідження принципів формування української ідентичності середовища

¹ У 2014 р. Львів відвідало 1,7 млн. туристів, у 2015 р. - 2 млн. туристів, у 2016 - 2,5 млн. туристів.

сучасними засобами архітектури і дизайну» (номер державної реєстрації 0115U006719) та «Методологія наукових досліджень в архітектурі і дизайні: сучасні підходи і альтернативи» (номер державної реєстрації 0115U006720). Дисертація пов'язана з виконанням завдань, визначених у таких документах, як загальнодержавна програма збереження та використання об'єктів культурної спадщини, стратегічний план збереження історичної забудови міста Львова до 2024 року.

Мета дослідження. Синтезувати вітчизняний та закордонний досвід у дизайні експозицій фрагментів архітектурних пам'яток і розробити теоретичні та практичні рекомендації щодо їхнього дизайн-проекування.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати ступінь вивченості проблеми експонування фрагментів архітектурних пам'яток.
2. Опрацювати методику дослідження та розробити системну модель представлення експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.
3. Проаналізувати чинники, що впливають на формування експозицій та розробити класифікацію прийомів експонування архітектурних фрагментів.
4. Проаналізувати специфіку просторової організації та особливості використання спеціального обладнання в дизайні експозицій архітектурних фрагментів.
5. Сформулювати принципи, вимоги та практичні заходи щодо дизайну експозицій архітектурних фрагментів. Продемонструвати ефективність запропонованих рекомендацій в умовах реального проектування.

Об'єктом дослідження є експозиції фрагментів архітектурних пам'яток.

Предметом дослідження є дизайн експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.

Межі дослідження. Територіальні межі визначені розташуванням обстежених об'єктів в Україні, а також у країнах Європи та Середземномор'я. Хронологічні межі охоплюють період із середини ХХ століття (з розвитком широкої практики з експонування архітектурних фрагментів) до сьогоднішнього дня.

Методи дослідження. Методика дослідження представлена науковими підходами (комплексний, системний, історико-логічний та змістовно-формальний), принципами (термінологічний принцип, принципи об'єктивності, цілісності та моделювання) та загальнонауковими і спеціальними методами дослідження. Окрім загальнонаукових методів, таких як індукція, дедукція, системний метод, аналіз і синтез, формалізація, абстрагування, систематизація, узагальнення, моделювання, порівняння, спостереження, було використано спеціальні методи, такі як: формально-композиційний аналіз експозицій, візуально-графічні методи (фіксаційні, обмірні, порівняльні, аналітичні), вербальні (історичні, фіксаційні, порівняльні, аналітичні) та предметі (абстрактно-модельний). Емпіричною базою для проведення наукової роботи став натурний (фотофіксація, обміри, опис, спостереження) та дистанційний аналіз об'єктів (аналіз наукових публікацій).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

Вперше: комплексно розглянуто проблему дизайну експозицій фрагментів архітектурних пам'яток; визначено особливості формування просторової організації експозицій та розроблено способи використання спеціального обладнання у дизайн-проекуванні експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.

Вдосконалено: перелік чинників, що впливають на формування експозицій; класифікацію прийомів експонування фрагментів архітектурних пам'яток.

Отримали подальший розвиток: принципи, вимоги та практичні заходи щодо організації експозицій фрагментів архітектурних пам'яток; методика дизайн-проекування експозицій.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у поглибленні та систематизації сучасних знань про дизайн експозицій фрагментів архітектурних пам'яток. Теоретичні висновки дослідження можуть бути використані у навчальному процесі (курсівому та дипломному проектуванні), під час розробки навчально-методичної літератури. Результати дослідження можуть бути використані у програмах розвитку сучасного міського середовища та у програмах розвитку туризму, у проектуванні експозицій фрагментів архітектурних пам'яток Львова та інших міст України.

Публікації. Основний зміст та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 15 наукових публікаціях, з них 4 – у наукових фахових виданнях України [1-4], 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав [5-6], 6 у матеріалах конференцій і тезах доповідей [7-12] та 3 в інших публікаціях [13-15].

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження та публікації виконано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації доповідалися на: Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2012 р.), науково-практичній конференції «Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону Західної України» (Львів, 2012 р.); VIII науковій сесії «Проблеми детермінізму, верифікації та систематизації теорій мистецтва» (Львів, 2012 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Наукові дослідження сучасності. Випуск 5» (Київ, 2012 р.), III Международной научно-практической конференции «Грани современной науки» (Краснодар, 2012 г.), Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji «Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowe rozwiązania» (Warszawa, 2012 r.), Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji «Nauka. Teoria i praktyka» (Poznań, 2012 r.), XII Международной научно-практической конференции «Наука в современном мире» (Таганрог, 2012 г.).

Структура роботи. Дисертація складається зі змісту, вступу, анотацій, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації становить 248 сторінок, з них 157 сторінок основного тексту, 8 сторінок з таблицями, 37 сторінок ілюстративного матеріалу, список використаної літератури з 265 найменувань на 24 сторінках, а також 6 сторінок додатків.

ОСНОВИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **ВСТУПІ** визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, а також наукова новизна та практична цінність роботи.

У розділі 1 **«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ЕКСПОЗИЦІЙ ФРАГМЕНТІВ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК»** розглянуто понятійно-категорійний апарат роботи, проаналізовано попередні дослідження, а також історичний досвід експонування фрагментів пам'яток архітектури.

У підрозділі 1.1 *«Понятійний апарат дослідження»* подано тлумачення осинових понять, які використано у цій роботі. Встановлено, що поняття архітектурного фрагмента є складним для однозначної дефініції. Під поняттям «архітектурний фрагмент» у даній роботі розуміється частина пам'ятки архітектури, яка не збереглася у цілісному вигляді. Об'єкт дослідження у цій роботі обмежений лише тими збереженими пам'ятками архітектури, які зараз виконують функцію виключно туристичної атракції. Пам'ятки архітектури, які сьогодні виконують інші утилітарні функції, у дисертації не розглядаються. Під експонуванням ми розуміємо представлення для огляду відвідувачам фрагмента пам'ятки архітектури. У межах дисертації «дизайн експозицій архітектурних фрагментів» ми розуміємо як науково-практичну та художню діяльність, спрямовану на формування гармонійного, естетичного середовища для експонування фрагментів архітектурних пам'яток.

У підрозділі 1.2 *«Стан дослідження проблеми дизайну експозицій фрагментів архітектурних пам'яток»* проаналізовано наукові публікації, які стосуються проблеми експозиції фрагментів пам'яток архітектури. Наукові публікації було проаналізовано за такими тематичними блоками:

- законодавча, нормативна та довідкова література;
- дослідження з історії та теорії дизайну (К. Бергер, Т. Бистрова, О. Бойчук, В. Даниленко, А. Іконніков, В. Кравець, С. Мигаль, Я. Лоренц, А. Пучков, В. Раннєв, І. Риждова, І. Розенсон, В. Сидоренко, Л. Скопник, М. Станкевич, П. Татіївський, В. Турчин);
- праці, присвячені архітектурним та археологічним дослідженням пам'яток архітектури, а також сучасним підходам щодо їх реставрації та збереження (М. Бєвз, Л. Бєляєв, Г. Бєссонов, М. Габрель, Н. Гуляницький, Ю. Лукомський, І. Могитич, В. Петрик, Л. Прибега, С. Подьяпольський, Б. Черкєс, Ю. Яралов, Е. Małachowicz);
- дослідження з теорії та практики музеєзнавства (Ф. Вайдахер, В. Шевченко, Т. Юреньова, Т. Bennett, Y. French, A. Te Heesen, M. Rabich);
- праці, присвячені дизайн-проектуванню музейних експозицій (Л. Велика, М. Каулен, Р. Клікєс, В. Літвінов, М. Майстровська, Т. Поляков, В. Рєвякін, Є. Розєнблум, І. Рязанцев, Д. Смирний, Ю. Тітінюк, І. Яковець, М. Rabich);
- праці, що розглядають технічні питання організації експозицій: світлове вирішення (А. Бондаренко, Н. Гусєв, В. Макаревич, Л. Коваль, М. Яців), колористичне вирішення (Ж. Агостон, Н. Алієв, М. Авдєєв та О. Вишневська, О. Богданова, Т. Печєнюк, А. Рац, Т. Саттон, У. Шпільчак, Р. Cullen), звуковий супровід (І. Нікітіна), забезпечення оптимального мікроклімату (І. Марченко, В. Довгалюк, І. Комаренко та Т. Митківська),

використання мультимедійних засобів (Б. Бондаренко, Н. Брижаченко, О. Грау, Т. Дрейер, В. Дукельський, Л. Коваль, М. Опалєв, Д. Саффер, В. Северин, Н. Скляренко, Т. Смирнова);

- праці, присвячені методиці проведення наукових досліджень (М. Кушніренко, М. Міхеєва, О. Новіков, Д. Новіков, І. Рижова, В. Шейко, Н. Чупріна).

Аналіз літератури засвідчив, що, незважаючи на велику кількість публікацій, поки ще немає досліджень, які спеціально були б присвячені проблемі дизайну експозицій архітектурних фрагментів. Проаналізовані та систематизовані наукові публікації стали важливою теоретичною передумовою для проведення дослідження.

У підрозділі 1.3 «*Етапи розвитку практики експонування фрагментів пам'яток архітектури*» проаналізовано становлення музейної справи у контексті демонстрації фрагментів пам'яток архітектури. З'ясовано, що загалом практика експонування фрагментів пам'яток архітектури співпадає з історичними такими етапами розвитку музейної справи, як протомузейний (V тис. до н.е. по XVI ст.), ранньомузейний (XVII – перша половина XIX ст. ст.), класичний (друга половина XIX ст. – 1970-ті рр.) та сучасний етапи (з кінця 1970-х років до сьогодні). Якщо у протомузейний та ранньомузейний період було закладено лише початки ідеї експонування архітектурних фрагментів, то у класичний період ця ідея було суттєво розвинена під впливом формування реставраційних теорій та великомасштабних археологічних відкриттів. На межі XIX– XX ст. остаточно сформувалася практика експонування архітектурних фрагментів, яка вдосконалюється до сьогодні.

Визначено, що сьогоднішня практика експонування фрагментів архітектурних пам'яток вдосконалюється під впливом сучасних концепцій формування музейних експозицій, які трактують експозицію як динамічне освітнє комунікативне середовище, та під впливом новітніх технологій, завдяки яким є можлива реалізація сучасних експозиційних концепцій. В основу дизайну сучасних експозицій архітектурних фрагментів покладено дбайливе ставлення до експонатів, що закріплене у положеннях Венеційської хартії (1964), де маніфестовано ідею про необхідність збереження автентичності пам'ятки.

У розділі 2 «**МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИЗАЙНУ ЕКСПОЗИЦІЙ ФРАГМЕНТІВ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ**» розглянуто методику проведення цього дослідження.

У підрозділі 2.1 «*Підходи, принципи та методи проведення дослідження*» опрацьовано спеціальну методику дослідження, яка ґрунтується на поєднанні підходів, принципів та методів дослідження. Головними підходами визначено такі: комплексний, системний, історико-логічний та змістовно-формальний. Принципами, на яких ґрунтується дане дослідження, визначено такі: термінологічний принцип, принципи об'єктивності, цілісності та моделювання. Методологічні підходи та принципи було втілено у методах теоретичного рівня дослідження (індукція, дедукція, системний метод), методах, які використовують на теоретичному та емпіричному рівнях дослідження (аналіз і синтез, формалізація, абстрагування, систематизація, узагальнення,

моделювання, порівняння) та емпіричних методах дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, візуально-графічні методи).

Серед конкретно-наукових методів використано візуально-графічні методи (фіксаційні, обмірні, порівняльні, аналітичні); вербальні (історичні, фіксаційні, порівняльні, аналітичні); предметі (абстрактно-модельний). На основі методу формально-композиційного аналізу визначено дизайнерські підходи та принципи у формуванні експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.

У роботі розроблена графічна модель об'єкта дослідження, яка представляє експозицію фрагментів пам'яток архітектури як системну модель (рис. 1). Елементами-підсистемами у формуванні експозиції є підсистема архітектурного проектування (об'ємно-розпланувальне та конструктивне вирішення), підсистема експонатів – архітектурних фрагментів (прийом експонування, кількість та габарити експонатів, обрана реставраційна методика) та підсистема дизайн-проектування. Дизайн-проект формується засобами проектного моделювання (проектна графіка і макет²), на розроблення якого впливають просторова організація експозиції та експозиційне обладнання; інформаційні системи і засоби візуальної комунікації; освітлювальні системи і звук у дизайні експозицій; мультимедійні технології у дизайні експозицій. Розроблення дизайн-проекту визначається прийнятими науковою та художньою експозиційними концепціями. У моделі визначено зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на формування та функціонування системи дизайну експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.

У підрозділі 2.2 «Методика вибору та аналізу об'єктів дослідження» опрацьовано методика вибору об'єктів для детального дослідження. Під час дослідження розглянуто країни із різними кліматичними умовами; з різними типами експонованих архітектурних фрагментів; з різними варіантами експонування архітектурних фрагментів; з різними прикладами дизайну експозицій. Так у 18 країн Європи та Середземномор'я³ натурно досліджено 69 об'єктів, проаналізовано 7 об'єктів дистанційно (на основі аналізу літератури) і експозиційні об'єкти-аналоги (всього 4). Об'єкти дослідження проаналізовано у відповідності до складових системної моделі, описаної вище. Систематизація отриманих результатів, їх осмислення у контексті теоретичних положень стали підставою для формулювання висновків дисертаційного дослідження.

У підрозділі 2.3 «Структура дослідження експонування фрагментів архітектурних пам'яток» представлено логічно-організаційну структуру дослідження, яка складається із таких етапів: етап теоретичної постановки дослідження (формулювання наукової проблеми, визначення мети та завдань дослідження, визначення об'єкта та предмета дослідження), етап проведення дослідження (теоретична та емпірична фази), етап узагальнення результатів теоретичного й емпіричного дослідження. Відповідно до логічної структури та завдань було сформовано організаційну структуру роботи.

² За В. Даниленком.

³ Україна, Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Словаччина, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Туніс, Туреччина, Франція, Хорватія, Швейцарія.

У розділі 3 «**ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЙ ТА ПРИЙОМИ ЕКСПОНУВАННЯ ФРАГМЕНТІВ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК**» розглянуто комплекс факторів, що впливають на розроблення дизайн-проекту експозицій.

У підрозділі 3.1 «*Чинники, що впливають на дизайн експозицій фрагментів пам'яток архітектури*» проаналізовано фактори, що є визначними для демонстрації архітектурних фрагментів. У дослідженні проаналізовано та визначено такі дві групи чинників: зовнішні, які не пов'язані із фрагментом пам'ятки архітектури, та внутрішні (іманентні), що визначаються безпосередньо пам'яткою. До зовнішніх чинників належать: природно-кліматичні умови; демографічні та психофізіологічні чинники; культурні чинники; розвиток технологій та будівельних матеріалів; містобудівне розташування пам'ятки; чинна нормативно-правова база. До внутрішніх чинників належать: величина (габарити) фрагментів, де запропоновано таку класифікацію фрагментів за величиною, як архітектурно-археологічні комплекси⁴, окремі архітектурні об'єкти⁵ та архітектурні деталі⁶ (рис. 2); цінність фрагмента архітектурної пам'ятки (рис. 3); стан його збереження.

У підрозділі 3.2. «*Сучасні методи реставрації фрагментів архітектурних пам'яток як важлива передумова дизайн-проекткування експозиції*» проаналізовано актуальні методи реставрації фрагментів пам'яток архітектури та з'ясовано, що домінують методи консервації, які дають змогу зберегти автентичну структуру експонованого фрагмента. До таких методів належать анастилоз, зміцнення (конструктивне та структурне), накриття (захист) та експозиційне розкриття. Одночасне використання цих методів формує методику консервації⁷. У підрозділі визначено, що у сучасній практиці використовують також методику реставрації, яка передбачає використання таких методів, як перенесення (транслокація)⁸ і фрагментарна відбудова⁹.

У підрозділі 3.3. «*Прийоми експонування архітектурних фрагментів*» досліджено, що визначення реставраторської методики стає підставою для визначення прийому експонування фрагмента пам'ятки, що, своєю чергою визначає наукову та художню концепції експозиції. У роботі запропоновано класифікацію прийомів експонування архітектурних фрагментів за такими критеріями:

- за локалізацією експонування: демонстрація «in situ», експонування переміщеного фрагмента, комбінований прийом;

⁴ Архітектурно-археологічні комплекси у Помпеях, Ефесі, Карфагені, залишки давньоримського форуму у Задарі, фрагменти античної Сердіки у Софії, археологічні дільниці Кітіон, Куріон на Кіпрі.

⁵ Експозиція середньовічної каплиці Св.Вергілія у структурі станції метро у Відні, залишки давньоримської цитаделі у структурі замку Алькасар у Толедо, каплиця Св. Джованні у Мілані, експозиція залишків середньовічного замку хрестоносців у Торуні, експозиція залишків давньоримського театру на вул. Саудаде у Лісабоні, артезіанський колодязний будинок у Дрездені.

⁶ Лапідарії біля Археологічного музею у Софії, біля Археологічного музею у Стамбулі, в археологічній дільниці «Карфаген», експозиція архітектурних фрагментів на фасаді будівлі на вул. В. Ствоша у Вроцлаві.

⁷ Комплекс Куртя-Веке в Бухаресті, архітектурно-археологічні комплекси в Ефесі, Карфагені.

⁸ Експозиція перенесеного із Єгипту храму Дебот у Мадриді, демонстрація Мілетських воріт та воріт богині Іштар у Пергамському музеї у Берліні.

⁹ Фрагментарна відбудова Помпей або античної Сердіки у Софії.

- за відкритістю: відкритий, напіввідкритий, закритий, павільйонний і комбінований прийоми;
- за розташуванням відносно навколишньої забудови: окремо розташовані та інтегровані у структуру іншої будівлі (оббудовані або вбудовані);
- за положенням відносно рівня землі: наземні, підземні, напівпідземні, комбіновані.

У розділі 4 **«ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНЕ ОБЛАДНАННЯ В ДИЗАЙНІ ЕКСПОЗИЦІЙ АРХІТЕКТУРНИХ ФРАГМЕНТІВ»** проаналізовано сучасні дизайнерські прийоми у формуванні експозицій.

У підрозділі 4.1 *«Формування просторового вирішення експозицій архітектурних фрагментів»* визначено, що просторова організація експозицій формується такими двома функціональними зонами: експозиційною та транзитною. Їх габарити та геометрія залежать від таких чинників, як прийом експонування, наукова та художня концепції експозиції, кількість та характеристики експонатів, наявна площа. У дослідженні визначено такі типи композиційного вирішення експозиційних зон: точкова (моно- та поліцентрична), лінійна (одно-, дво- та багаторядна), комбінована та довільна. Геометрія транзитної зон визначається типом експозиційної зони. Експозиційна та транзитна зони можуть бути розташовані в одному або різних рівнях. Розташовують транзитну зону над експозиційною такими способами: розміщення експонатів у підземному рівні з їх оглядом через прозору підлогу; організація перехідних містків над експозицією; організація огляду з верхнього рівня за допомогою балконів та оглядових майданчиків. У роботі визначено різні способи візуалізації зонування (створення візуальних бар'єрів, використання різного матеріалу покриття, використання виставкового обладнання та самих експонатів для візуалізації зонування).

Габарити та геометрія транзитної зони мають забезпечувати можливість повноцінного огляду експонатів, швидкого та безпечно пересування по експозиції та відповідати вимогам осіб, які пересуваються на кріслі-візку.

Встановлено, що специфікою розроблення функціонального зонування експозицій фрагментів архітектурних пам'яток є те, що експозиційні зони часто є задані (при виконанні дизайн-проекту «in situ»), тому методичним завданням дизайнера є не проектування зон, а пристосування вже існуючих експозиційних зон під визначену наукову та художню концепцію.

У підрозділі 4.2 *«Характеристика спеціального обладнання»* проаналізовано експозиційне обладнання, інформаційні системи і засоби візуальної комунікації, системи освітлення і звуку, мультимедійні технології у дизайні експозицій.

З'ясовано, що найвідповіднішим обладнанням для експонування фрагментів архітектурних пам'яток є подіуми з відкритим та закритим доступом, відкриті та закриті стелажі та консолі (у роботі запропоновано їх класифікації за матеріалом, за способом доступу, конструктивним вирішенням, габаритами). У дослідженні сформульовано спеціальні вимоги щодо кріплення архітектурних фрагментів до експозиційного обладнання, які ґрунтуються на принципі невтручання в автентичну структуру пам'ятки.

Інформаційні системи, які представлені засобами графічного дизайну, мають виняткове значення для дизайн-проекування та для промоції експозицій. Розроблення корпоративної ідентифікації (логотип, фірмові кольори, фірмовий шрифт, корпоративний герой, слоган, легенда) експозиції передбачає використання єдиних принципів дизайну усіх видів рекламної продукції (брендбук, путівник, карта і схема експозиції, листівки, квитки), науково-допоміжного супроводу експозиції (заголовні, пояснювальні та кураторські тексти, етикетки, інформаційні стенди).

Визначено, що специфіка об'єкта експонування зумовлює особливості дизайнерських вирішень інформаційних систем. Так, особливістю розроблення логотипу для експозиції архітектурних фрагментів є образний зв'язок між графічною формою та характером архітектурного фрагмента, тому морфологічно логотип ґрунтується або на поєднанні елементарних геометричних форм (архетипів)¹⁰, які нагадують форму експоната, або будуються за принципом наочної картинки, пов'язаної з образом експоната¹¹.

Обов'язковою складовою науково-допоміжного супроводу експозиції має бути графічна частина, яка містить: інформаційні стенди, на яких необхідно подати історію будівництва та історію археологічних й архітектурних досліджень цього фрагменту; карти та схеми архітектурно-археологічних комплексів (із хронологічними розшаруваннями та стратиграфією); плани, фасади, розрізи будівель пам'яток архітектури (існуючі та реконструйовані), тривимірні графічні реконструкції об'єктів, фрагменти яких експонуються; макети ділянок архітектурно-археологічних комплексів або окремих будівель. Наявність графічної частини є специфікою формування інформаційного блоку експозиції фрагментів пам'яток архітектури¹². У підрозділі виведено вимоги щодо подання текстового та графічного блоків в науково-допоміжному супроводі експозиції.

Проаналізовані приклади організації світлового дизайну дали змогу визначити прийоми експонування фрагментів пам'яток архітектури. Освітлення експозицій фрагментів поділяється на технічне та художнє. Встановлено, що оскільки природним способом освітлення архітектурних фрагментів є верхнє розсіяне освітлення¹³, то рекомендується організовувати освітлення, максимально наближене до природної ситуації. Під час експонування у закритих приміщеннях поряд з природним освітленням рекомендовано як художній прийом використовувати акцентне освітлення, яке спрямоване на фрагменти, розташовані на подіумах, вітринах, консолях¹⁴.

¹⁰ Логотипи Іспанського Військового музею у Толедо, експозиція залишків колишнього комплексу княжої господи Куртя-Веке у Бухаресті та музею «Підземелля Ринку» у Кракові.

¹¹ Логотипи археологічного парку у Петрі та підземного музею Катедрального собору Св.Петра у Женеві.

¹² Графічна інформація була наявна у всіх проаналізованих об'єктах.

¹³ Саме тому поширена ідея експонування просто неба, оскільки така ситуація наближена до природного існування архітектурних пам'яток (такими прикладами є лапідарії Археологічного музею у Стамбулі, біля собору Св.Софії у Стамбулі, лапідарій біля Археологічного та історичного музею у Софії тощо). Для великих комплексів фрагментів, які експонують у закритих приміщеннях, використовують верхнє освітлення (простір Сердіки під пл. Незалежності у Софії).

¹⁴ Прикладами локального підсвічення фрагментів є експозиції на станціях метро (Афіни, Брюссель, Софія), у закритих лапідаріумах (лапідаріуми Вавельського замку, лапідаріум підземного собору Св.Петра у Женеві).

Під час проектування нічного світлового дизайну в експозиції просто неба оптимальним є концепція вечірнього та нічного освітлення і застосування принципу локального підсвічення, який дає змогу виділити найцікавіші та естетично довершені фрагменти зруйнованої пам'ятки¹⁵.

До технічних засобів належить також звуковий супровід, який може бути інформаційним (електронні екскурсоводи) та художнім (як елемент підсилення емоційного ефекту експозиції)¹⁶.

Мультимедійні засоби, які поділяються на інформаційні та додаткові, мають важливе значення для формування експозиції архітектурних фрагментів. Сьогодні найпопулярнішими мультимедійними засобами відображення інформації є плазмові та LED-панелі (кіоски, столи, стіни) та проєкційні системи (LED та DLP-проєктори, проєкційні екрани, інтерактивні підлоги, проєкційні вітрини, проєкційні столи), а також голограми. Засоби мультимедіа застосовують у експозиціях, розташованих у приміщеннях¹⁷, натомість в експозиціях просто неба домінують традиційні засоби подання інформації, освітлення та звуку.

У підрозділі 4.3 «Способи використання спеціального обладнання» визначено три основні способи застосування обладнання у проектуванні фрагментів архітектурних пам'яток: мінімальний¹⁸, оптимальний¹⁹, розширений²⁰, які відрізняються набором необхідного спеціального обладнання (рис. 4, 5).

У розділі 5 **«ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ЕКСПОЗИЦІЙ ФРАГМЕНТІВ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК»** виведено положення щодо практичного використання засобів дизайну під час проектування експозицій.

У підрозділі 5.1 «Принципи та вимоги до експозицій фрагментів пам'яток архітектури» виведено загальні та спеціальні принципи проектування експозицій. До загальних принципів належать: принцип комплексності та цілісності; принцип сценарності експозиції; принцип диверсифікації адресності. Принцип комплексності передбачає єдність цілей, завдань, змісту різних наукових дисциплін у процесі підготовки експозиції фрагмента архітектурної пам'ятки. Принцип цілісності передбачає, що кожен елемент системи робить вклад у реалізацію цільової функції системи (організації цілісного гармонійного концептуального середовища), тобто, «співпрацює» з іншими елементами. Принцип сценарності передбачає об'єднання експозиції загальною ідеєю, гармонійну взаємодію між експонатами, комунікацію між експонатами та глядачами. Принцип диверсифікації адресності передбачає орієнтацію експозиції на різні цільові аудиторії.

До спеціальних принципів належать принципи мінімального втручання у пам'ятку архітектури і принцип домінування експоната в експозиційному просторі. Принцип мінімального втручання у пам'ятку архітектури впливає із реставраторської концепції важливості автентичності пам'ятки та передбачає

¹⁵ Нічне підсвічення Імператорських форумів у Римі, афінського Акрополя.

¹⁶ Звуковий супровід у музеї «Підземелля Ринку» у Кракові.

¹⁷ Музей у Королівському замку у Варшаві, підземний музей собору Св.Петра у Женеві.

¹⁸ Архітектурно-археологічний комплекс Кітіон у Ларнаці, археологічний заповідник у Помпеях, експонування окремих фрагментів оборонних мурів у Софії, лапідарії просто неба.

¹⁹ Архітектурно-археологічні комплекси Куріон біля Лімасолу, Като Пафос у Пафосі, Карфаген.

²⁰ Інтерактивна експозиція у музеї «Підземелля Ринку» у Кракові, інтерактивна експозиція у музеї Королівського замку у Варшаві.

зведення до мінімуму будь-якого фізичного втручання в автентичну тканину фрагмента архітектурної пам'ятки. Принцип домінантності фрагмента пам'ятки (експоната) у демонстраційному просторі передбачає акцентування уваги можливостями дизайну саме на пам'ятці, та уникання ситуації, коли дизайн експозиції стає самостійним експонатом.

Визначено, що до організації експозиції також висувають такі вимоги, як комфортність, доступність, безпечність.

У підрозділі 5.2 «Методика дизайн-проектування та практичні заходи щодо експонування фрагментів архітектурних пам'яток» вдосконалено методику дизайн-проектування експозицій архітектурних фрагментів, яка складається з п'яти етапів:

- першим методологічним етапом є дослідження фрагмента пам'ятки архітектури та формування реставраторської концепції і визначення способу експонування;
- другим етапом є формулювання наукової концепції, яка передбачає визначення цілей та завдань експозиції, формулювання проблем, які можна вирішити експонуванням;
- на третьому етапі розробляють художню концепцію, у межах якої працює дизайнер. Одночасно формують експозиційний сценарій, який містить принципи підходу до експозиції, основні сюжетні лінії, засоби розкриття змісту, слова та образи;
- на четвертому етапі відбувається художнє та технічне проектування, розробляються робочі креслення;
- на п'ятому етапі виконують будівельні роботи та здійснюють монтаж експозиції.

У підрозділі запропоновано практичні заходи щодо дизайн-проектування експозицій фрагментів пам'яток архітектури. Такими заходами є:

- надання безпечних умов експонування фрагмента архітектурної пам'ятки;
- забезпечення домінантності фрагмента архітектурної пам'ятки та безпеки експозиції для глядача;
- гарантування фізичної та інформативної доступності експозиції для всіх категорій населення;
- забезпечення відповідності обладнання експонованим фрагментам;
- надання переваги верхньому природному освітленню та акцентним підсвічуванням;
- наявність графічних, матеріальних та віртуальних реконструкцій архітектурної пам'ятки.

У дослідженні верифіковано основні результати дослідження на прикладі дизайн-проектування лапідарію, який розташований у м. Львові за адресою пл. Ринок, 8. Метою проекту було у доступній формі донести інформацію про культурно-історичну цінність кожного експонованого фрагмента на основі систематизації архітектурних фрагментів та їх естетичного та інформативного експонування. Результати наведено у підрозділі 5.3. «Апробація результатів дослідження в дизайн-проектуванні експозицій фрагментів пам'яток архітектури».

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукових джерел згідно з тематикою дослідження засвідчив, що незважаючи на велику кількість літератури з питань дизайн-проекування експозицій фрагментів архітектурних пам'яток, спеціалізованого комплексного дослідження ще не проведено. Проаналізовані наукові праці сформувавши теоретичну базу дослідження, допомогли уточнити термінологію роботи та дали змогу прослідкувати генезу експозицій фрагментів пам'яток архітектури. Визначено, що історичні етапи формування експозицій фрагментів пам'яток архітектури загалом збігаються із етапами розвитку музеїв: протомузейний, ранньомузейний, класичний та сучасний. Сьогодні експозиції фрагментів архітектурних пам'яток формуються під впливом новітніх експозиційних концепцій, технологічних досягнень та сучасних реставраційних доктрин.
2. Розроблено методикку дослідження, яка ґрунтується на системі підходів, принципів та методів. У дослідженні сформовано системну модель експозиційного простору, у структурі якої було визначено місце та складові дизайн-проекування і на основі якої провадили подальші дослідження. Об'єктивність результатів дослідження обґрунтовується методикою дослідження, а також великою емпіричною базою, яка складається із 69 об'єктів (розташованих у 18 країнах), проаналізованих за визначеними критеріями на місці, та 7 об'єктів, розглянутих дистанційно, також 4 об'єктів-аналогів.
3. Визначено дві групи чинників, які впливають на експонування фрагментів архітектурних пам'яток: зовнішні (природно-кліматичні умови; демографічні та психофізіологічні чинники; містобудівне розташування; культурні чинники; розвиток технологій та будівельних матеріалів; чинна нормативно-правова база) та внутрішні (іманентні) (габарити фрагментів архітектурних пам'яток; цінність фрагмента архітектурної пам'ятки; стан збереження архітектурного фрагмента). Встановлено, що визначення реставраційного методу фрагменту пам'ятки архітектури, до яких належать методи консервації (анастилоз, зміцнення, накриття (захист), експозиційне розкриття) та реставрації (транслокація, фрагментарна відбудова), є підставою для визначення прийомів його експонування.
4. Розроблено класифікацію прийомів експонування фрагментів архітектурних пам'яток за такими критеріями: за локалізацією експонування («in situ», переміщення, комбінований прийом), за відкритістю (відкритий, напіввідкритий, закритий, павільйонний і комбінований прийоми), за розташуванням відносно навколишньої забудови (окремо розташовані та інтегровані у структуру іншої будівлі); за розташуванням відносно рівня землі (наземні, підземні, напівпідземні, комбіновані). Встановлено, що реставраторські методи і вибраний прийом експонування визначають формування наукової і художньої концепції експозиції.
5. Встановлено особливості формування просторової організації експозицій. Так, просторова композиція експозиції формується поєднанням експозиційної та транзитної зон, геометрію та розміри яких визначено прийомом експонування фрагментів, науковою та художньою концепцією

експозиції, кількістю та характеристиками експонатів, наявними площами. Визначено типи композиційного вирішення експозиційних зон, способи поєднання експозиційної та транзитної зон і способи візуалізації меж зон. Встановлено, що особливістю розроблення функціонального зонування за експонування фрагментів «in situ» є необхідність пристосовувати транзитну зону відповідно до наявної експозиційної зони.

6. Визначено особливості використання спеціального обладнання. Так, серед експозиційного обладнання перевагу надають різноманітним типам подіумів, стелажів та консолей, до яких висуваються спеціальні вимоги щодо їх висоти, габаритів та вимоги щодо фіксації фрагментів архітектурних пам'яток до обладнання. Специфікою використання інформаційних систем і засобів візуальної комунікації є обов'язкова вимога щодо створення корпоративного стилю (для рекламної продукції та інформаційного супроводу експозиції), обов'язкова наявність в інформаційному забезпеченні графічної складової (реконструкції). Особливістю використання освітлювальних систем у дизайні експозицій є надання переваги верхньому розсіяному освітленню та використанню локального акцентного підсвічування. Особливістю застосування мультимедійних технологій є надання переваги плазмовим та LED-панелям та проекційним системам для створення віртуальних реконструкцій експонатів. Визначено три основні способи дизайну експозицій фрагментів архітектурних пам'яток, які відрізняються набором спеціального обладнання: мінімальний, оптимальний, розширений.
7. Визначено принципи та вимоги до дизайн-проекування експозицій. До загальних принципів належать: принцип комплексності та цілісності; принцип сценарності експозиції; принцип диверсифікації адресності. До спеціальних принципів належать принципи мінімального втручання у пам'ятку архітектури і принцип домінування фрагмента в експозиційному просторі. Визначено, що до організації експозиції також пред'являються висуваються такі вимоги як комфортність, доступність, безпечність.
8. Вдосконалено методику дизайн-проекування експозицій архітектурних фрагментів, яка складається з п'яти етапів, де першим методологічним етапом є дослідження фрагмента пам'ятки архітектури та формування реставраторської концепції, другим – формулювання наукової концепції, третім – розроблення художньої концепції та експозиційного сценарію, четвертим – художнє та технічне проектування, п'ятим – реалізація проекту та монтаж експозиції.
9. Розроблено практичні заходи щодо дизайн-проекування експозицій фрагментів пам'яток архітектури: надання безпечних умов для експонування фрагмента архітектурної пам'ятки, забезпечення домінантності фрагмента архітектурної пам'ятки в дизайні експозиції, надання безпечних умов для відвідувачів, надання фізичної та інформативної доступності експозиції для всіх адресних груп відвідувачів, забезпечення відповідності обладнання експонованим фрагментам, надання переваги верхньому природному освітленню та акцентному локальному підсвічуванню, забезпечення наявності графічних, матеріальних та віртуальних реконструкцій архітектурної пам'ятки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Публікації, в яких опубліковані основні
наукові результати дисертації*

1. Сафонова, Т. Р., (2012a), Дизайн-засоби інформаційного насичення у створенні експозиції, *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, № 6, с. 44–48.
2. Сафонова, Т. Р., (2012b), Доцільність втілення проектів по використанню збережених фрагментів пам'яток в урбодизайні на фоні світового розвитку, *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, № 15, с. 32–36
3. Сафонова, Т. Р., (2012c), Експонування в урбаністичному дизайні фрагментів архітектурних пам'яток, *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, Вип. 24, Львів, ЛНАМ, с. 410–415.
4. Сафонова Т. Р., (2015a), Сучасне використання фрагментів архітектури в міському середовищі, *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, № 2, с. 57–61.
5. Сафонова, Т. Р., (2015b), Введення археологічного надбання в сучасну планувальну систему міста, *Zbiór raportów naukowych*, Warszawa, Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», str. 82–87.
6. Safonova, T. R. (2017), The Change of the Functional Purpose as an Alternative Method of Preservation Fragments of Architectural Monuments, *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, № 3-4, Vienna, p. 2–8.

Матеріали, що засвідчують апробацію результатів дисертації

7. Сафонова, Т. Р., (2012d). Дизайн-проекування сучасних музеїв в міському середовищі, *Materiały Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka. Teoria i praktyka»*, Poznań, str. 31–36.
8. Сафонова, Т. Р. (2012). Усовершенствование дизайн-проектирования городской среды с помощью разрушенных памятников, *Материалы XII Международной научно-практической конференции «Наука в современном мире». Сборник научных трудов, Москва, Издательство «Спутник+»*, с. 26–31.
9. Сафонова, Т. Р., (2012e). Современные возможности дизайн-проектирования в интерпретации археологических достопримечательностей, *III Международная научно-практическая конференция «Грани современной науки»*, Краснодар, АНО «ЦСПИ «Премьер»», с. 8–13.
10. Сафонова, Т. Р., (2012f). Створення експозиції дизайн-засобами, як спосіб збереження археологічних знахідок в місті Кракові, *Міжнародна наукова - практична конференція «Наукові дослідження сучасності»*, Випуск 5, Київ, НАИРИ, с. 56–57.
11. Сафонова, Т. Р., (2012j). Дизайн міського середовища з введенням елементів архітектурної археології, *Наук.-практ. конф. кафедри містобудування «Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону Західної України»*, Львів.: Растр-7, с. 32.
12. Сафонова, Т. Р., (2013). Елементи архітектурно-археологічних пам'яток в дизайні міського середовища, *Збірник наук. праць за матеріалами 4-тої*

Міжнар. конф. молодих науковців «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій», Львів, Вид-во Львівської політехніки, с. 128–132.

*Публікації, які додатково відображають
наукові результати дисертації*

13. Сафонова, Т. Р., (2015с). Проектування лапідарію в центральній частині міста Львова як вихідний етап становлення нового архітектурного покоління, *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*, №16, с. 165–172.
14. Сафонова, Т. Р., (2016а). Проектування маршрутизації експозиції фрагментів архітектурних пам'яток в урбаністичному середовищі, *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*, № 17, с. 151–158.
15. Сафонова, Т. Р., (2016b). Сучасне використання напівзруйнованих архітектурних пам'яток, *Харківський Національний технічний університет будівництва і архітектури*, № 3, с. 27–31.

АНОТАЦІЯ

Сафонова Т. Р. Дизайн експозицій фрагментів архітектурних пам'яток. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн. Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі дизайн-проектування експозицій фрагментів архітектурних пам'яток. У дослідженні синтезовано вітчизняний та закордонний досвід у дизайні експозицій фрагментів архітектурних пам'яток, визначено особливості їхньої просторової організації; розглянуто особливості застосування спеціального обладнання (експозиційне обладнання; інформаційні системи і засоби візуальної комунікації; освітлювальні системи і звук в дизайні експозицій; мультимедійні технології у дизайні експозицій). Визначено три основні способи використання дизайнерських засобів: мінімальний, оптимальний, розширений, які відрізняються набором необхідних засобів дизайну. У роботі сформульовано принципи та вимоги, вдосконалено методику проектування експозицій та виведено практичні заходи щодо дизайн-проектування експозицій фрагментів архітектурних пам'яток.

Ключові слова: дизайн-проектування, фрагменти пам'яток архітектури, експозиція.

АННОТАЦИЯ

Сафонова Т. Р. Дизайн экспозиций фрагментов архитектурных памятников. – На правах рукописи

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.07 – Дизайн. Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины. – Львов, 2018.

Диссертационное исследование посвящено проблеме дизайн-проектирования экспозиций фрагментов архитектурных памятников. В исследовании синтезирован отечественный и зарубежный опыт в дизайне экспозиций фрагментов архитектурных памятников, определены особенности их пространственной организации; разработана классификация специального оборудования (экспозиционное оборудование, информационные системы и средства визуальной коммуникации; осветительные системы и звук в дизайне экспозиций; мультимедийные технологии в дизайне экспозиций) и сформулированы особенности их использования в проектировании экспозиций архитектурных фрагментов. Определены три основных способа использования дизайнерских средств: минимальный, оптимальный, расширенный, которые отличаются набором необходимых средств дизайна. В работе определены принципы и требования, усовершенствованы методика проектирования экспозиций и практические мероприятия по дизайн-проектированию экспозиций фрагментов архитектурных памятников.

Ключевые слова: дизайн-проектирование, фрагменты памятников архитектуры, экспозиция.

ANNOTATION

Safonova T. R. The Design of Exhibitions of Architectural Monuments Fragments. – On the rights of a manuscript.

Thesis on the obtaining of the scientific degree of PhD on speciality 17.00.07 – Design. Lviv Politechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. –Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to the problem of the designing of expositions of architectural monuments fragments. The purpose of the study is to develop theoretical and practical recommendations for the designing of expositions. For the first time complex problem of the designing of expositions is considered in this study. It is determined that there are three main ways of the designing of expositions of architectural monuments fragments that are distinguished by a set of special equipment. Theoretical and practical recommendations of designing of exposition are developed.

The work is improved: the classification of methods of exhibiting of architectural monuments fragments; ways of using special equipment in the design of the exposition. The dissertation received further development: principles, requirements and practical measures for the organization of expositions of architectural monuments fragments and methodology of design.

The methodology of the research, based on the system of approaches, principles and methods (general scientific and special), was developed in the work. In the study the system model of the exposition space was formed, in the structure of which was determined the place of design tools and on the basis of which further research was

carried out. The objectivity of the research results is substantiated by the research methodology, as well as the large empirical base, which consists of 69 objects (located in 18 countries), analyzed according to the determined criteria of the natural and 7 objects, considered remotely, as well as 4 objects-analogues. The analysis of the research objects was also carried out according to general and special criteria. The general criteria include: location of the object; object size; restoration works that were carried out at the facility; way of exhibiting. Special criteria include: exhibition concept; spatial-compositional solution; corporate style and exposure identification; Exhibit furniture and equipment design; lighting design and colour exposure of exposures; design information support.

The study identifies two groups of factors that affect the expositions: external (natural and climatic conditions, demographic and psycho-physiological factors, urban design, cultural factors, development of technologies and building materials, current legal framework) and internal (dimensions of fragments of architectural monuments, the value of fragments, the state of preservation of fragments). It is established that the definition of the conservation method of fragments is the basis for determining the methods of its expositions.

The paper describes the classification of the methods of expositions. It is established that methods of conservation and the chosen method of exposure can determine the scientific and artistic concepts of the exposition.

The peculiarities of formation of spatial organization of expositions are established. Thus, the spatial composition of the exposition is formed by a combination of exposure and transit zones whose geometry and size are determined by the method of exhibiting fragments, the scientific and artistic concept of the exposure, the number and characteristics of the exhibits, the available areas. The features of the use of special equipment and three main ways of designing expositions are determined. They are different in a set of special equipment: the minimum set, the optimum one, the expanded one.

The principles and requirements for the designing of expositions are defined. The general principles include: the principle of integrity and integrity; the principle of scenic exposure; the principle of targeting diversification. Special principles include the principles of minimal interference in the architectural monument and the principle of the domination of a fragment in the exposition space. It is determined that in the organization of the exposition also presented such requirements as comfort, accessibility, safety.

The technique of designing of expositions, which consists of five stages, is improved. Practical measures for the designing of expositions have been developed: providing safe conditions for exhibiting of architectural fragments, ensuring the dominance of architectural fragments in the design of the exposition, providing safe conditions for visitors, providing physical and informative accessibility of the exposure to all address groups of visitors, ensuring the equipment is matched to the exposed fragments, giving preference to the upper natural light and accent local locus for the rest of the century, ensuring the availability of graphic, material and virtual architectural monuments.

Key words: design, fragments of architectural monuments, exhibitions.

Рис. 1 Графічна модель об'єкта дослідження, яка представляє експозиційний простір як системну модель (опрацювання автора)

<p>АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС (комплекс фрагментів будівель, споруд та архітектурних деталей)</p>	
<p>АРХІТЕКТУРНИЙ ОБ'ЄКТ (фрагменти одиначної будівлі або споруди)</p>	
<p>АРХІТЕКТУРНИЙ ФРАГМЕНТ (колекція фрагментів архітектурних деталей)</p>	

Рис. 2. Приклади фрагментів архітектурних пам'яток, класифікованих за величиною (опрацювання автора)

а, б - експозиція руїн стародавнього міста Сердіка у Софії (фото автора); в - каплиця Св. Джованні у Мілані (фото автора); г - експозиція залишків древньоримських терм у Несебєрі (фото автора); д - експозиція архітектурних деталей біля археологічного музею у Софії (фото автора); е - експозиція архітектурних деталей біля собору Св. Софії у Стамбулі (фото автора);

Рис. 3. Схема критеріїв цінності фрагменту архітектурної пам'ятки

ВАРІАНТИ	просторово-композиційна організація	експозиційне обладнання	візуальна комунікація	освітлювальні системи		звуковий супровід	мультимедійні технології	
				технічні	художні		інформаційні	додаткові
мінімальний	●	○	●	●	○	○	○	○
оптимальний	●	●	●	●	●	●	●	○
розширений	●	●	●	●	●	●	●	●

Умовні позначення: ● - наявність обов'язкова ○ - наявність необов'язкова

Рис. 4. Варіанти використання спеціального обладнання в експозиціях архітектурних фрагментів

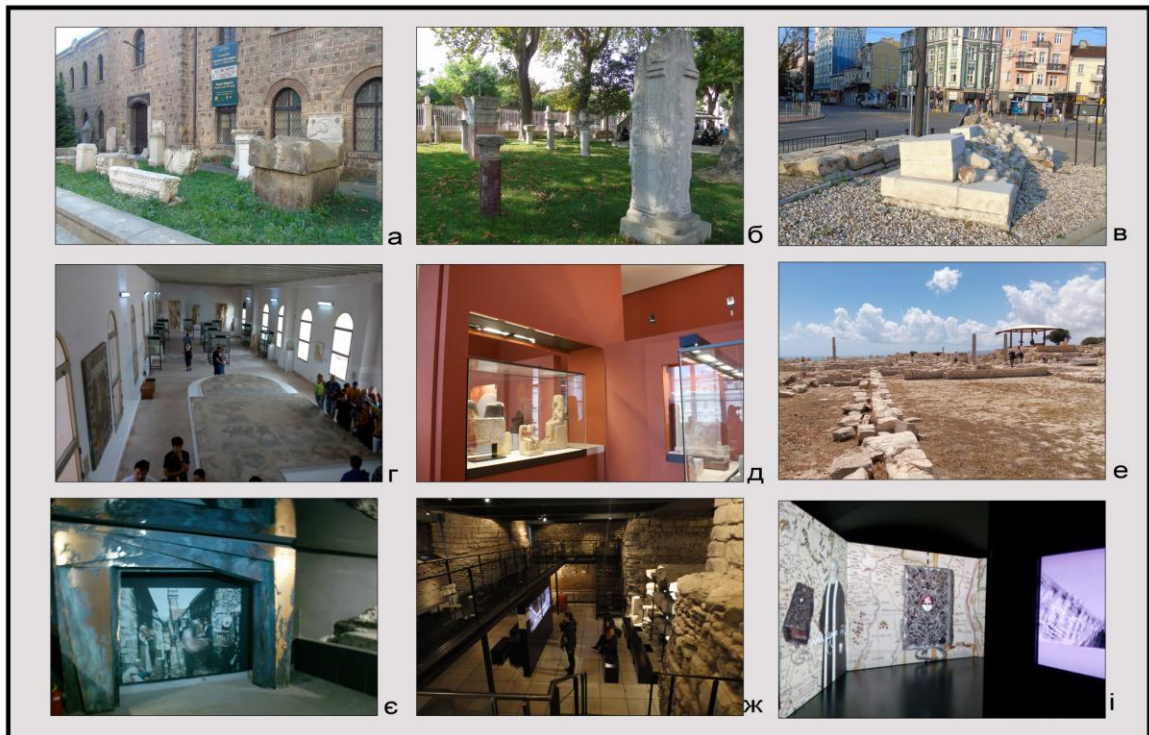

Рис. 5. Приклади варіантів використання спеціального обладнання в експозиціях фрагментів архітектурних пам'яток

мінімальний: а - лапідарій біля Археологічного музею у Софії (фото автора), б - лапідарій біля храму Св. Софії у Стамбулі (фото автора); в - експозиція залишків оборонних мурів на Лев'ячому мості у Софії (фото автора);
оптимальний: г - музей археологічного парку в Карфагені (фото автора); д - експозиція підземного музею Лувру у Парижі (фото автора); е - експозиція археологічної ділянки Куріон біля Лімасолу (фото автора);
розширений: є - підземний музей «Підземелля Ринку» у Кракові (фото автора), підземний музей Кафедрального собору Св.Петра у Женеві (фото автора), і - експозиція у Королівському замку у Варшаві (фото автора)